



Volume 7, Issue 11, November 2020, p.199-216

**Article Information**

***Article Type: Research Article***

***This article was checked by iThenticate.***

***Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.2814>***

**ArticleHistory:**

**Received**

01/10/2020

**Received in**

**revised form**

13/11/2020

**Available online**

15/11/2020

**A REVIEW OF THE SPECIAL EDUCATION TEACHERS'  
VIEWS ABOUT TEACHING SOCIAL STUDIES IN SPECIAL  
EDUCATION**

**ÖZEL EĞİTİMDE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ HAKKINDA ÖZEL  
EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

**Ali MEYDAN<sup>1</sup>  
Fitnat TAVACI<sup>2</sup>  
İlhami SARIÇAM<sup>3</sup>**

**Abstract**

Social studies in Turkey are taught as a compulsory subject in primary and secondary school levels. However, the individual's need for social studies is so important that it cannot be limited only to certain educational periods, because the individual's need for social studies is a lifelong process starting with the need to know himself and make sense of his environment. One of the educational fields that need social studies the most is special education. For this reason, the aim of this research is to determine the views of the special education teachers on social studies. In this study, the phenomenology design was used in accordance with the qualitative research method. An interview form was used as the data collection tool. The data of the research were obtained from the interviews made with 120 special education teachers at the special education vocational education schools affiliated to the Ministry of National Education in Nevşehir and in Ankara in the 2019-2020 academic year. The data obtained were analyzed by the descriptive analysis, one of the qualitative data analysis techniques. As a result of the research, it has been found out that a significant part of the special education teachers' perceptions towards social studies consists of History Teaching, Geography Teaching, Sociology, Life Studies and Citizenship Studies and that they provide students with independent living skills, communication skills and perform activities to adapt to social life in their classes. It has been determined that the three most important values that are considered to be taught in special education are love, responsibility and

<sup>1</sup>Prof. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D., [alimeydan01@gmail.com](mailto:alimeydan01@gmail.com), 0000-0002-1278-096X

<sup>2</sup>Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D., [drfitnattavaci@hotmail.com](mailto:drfitnattavaci@hotmail.com), 0000-0003-1588-6919

<sup>3</sup>Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D., [ilhamisariçam@hotmail.com](mailto:ilhamisariçam@hotmail.com), 0000-0002-7430-2293

helpfulness, and breakfast activities, nature trips, visiting museums, cinema and theater activities, dance shows, sports activities, art activities and celebration programs are held for the socialization of special education students. In addition, special education teachers have stated that benefiting from important days and weeks in special education is effective and necessary for students in order to learn by doing and living, gain social adaptation skills, socialize, and be aware of the national and moral values.

**Key Words:** Special Education, Teaching Social Studies, Teachers' Views

### Özet

Türkiye’de sosyal bilgiler, ilkokul ve ortaokul kademelerinde zorunlu ders olarak verilmektedir. Ancak bireyin sosyal bilgilere ihtiyacı yalnızca belli eğitim dönemleri ile sınırlandırılmayacak kadar önemlidir çünkü bireyin sosyal bilgilere ihtiyacı kendisini tanıma ve evresini anlamlandırma ihtiyacı ile başlayarak yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Sosyal bilgilere ihtiyacın en fazla olduğu eğitim alanlarından birisi de özel eğitimidir. Bu nedenle araştırmanın amacı özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin görüşlerini tespit etmektir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemine uygun olarak olgubilim deseninden yararlanılmıştır. Veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın verileri 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Nevşehir ve Ankara’da Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı özel eğitim mesleki eğitim okullarındaki 120 özel eğitim öğretmeni ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Elde edilen veriler ise nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler algılarının önemli bir kısmını Tarih Öğretimi, Coğrafya Öğretimi, Sosyoloji, Hayat Bilgisi ve Vatandaşlık Bilgisi’nin oluşturduğu; derslerinde öğrencilere sosyal bilgilere yönelik bağımsız yaşama becerileri, iletişim becerileri kazandırdıkları ve sosyal hayata uyum sağlama etkinlikleri gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Özel eğitimde verilmesi düşünülen en önemli 3 değerın sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik olduğu, özel eğitim öğrencilerinin sosyalleşmesi için kahvaltı etkinlikleri, doğa gezileri, müze ziyaretleri, sinema ve tiyatro etkinlikleri, dans gösterileri, sportif faaliyetler, sanat faaliyetleri ve kutlama programları gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Ayrıca özel eğitim öğretmenleri, özel eğitimde belirli gün ve haftalardan yararlanmanın öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmeleri, toplumsal uyum becerileri kazanmaları, sosyalleşmeleri, millî ve manevî değerlerin farkına varmalarını için etkili ve gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

**AnahtarKelimeler:** Özel Eğitim, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Öğretmen Görüşleri

### GİRİŞ

Kavramsal olarak sosyal bilgiler diğer çalışma alanlarına/disiplinlere göre yeni bir alandır. Sosyal bilgiler kavramı Türkiye’de 50, Dünya’da ise 102 yıllık bir tarihi geçmiş sahiptir. Bu zaman dilimi bir insan ömrü için uzun görünse de bir çalışma alanı ve bir disiplin için oldukça kısa olduğu ifade edilebilir. Ünlü eğitimci John Dewey’in “sosyal olan şeylerin çalışılması” şeklindeki tanımı sosyal bilgiler eğitimi alan yazınında yer alan en kısa tanımlardan birisidir (Welton ve Mallan, 1999’dan akt. Safran, 2008). Bir diğer kısa tanım ise Zarrillo’ya aittir. Zarrillo (2016) sosyal bilgileri “insan üzerine bir çalışma” olarak tanımlamıştır. Beal ve diğerlerine (2009) göre sosyal bilgiler, sosyal bilimlerden seçilmiş içerik/bilgilerden; birey, grup ve toplum ile ilgili her türlü alandan/disiplinden seçilmiş bilgiler ile vatandaşlık eğitimi ile ilgili seçilmiş bilgilerden oluşmaktadır (akt. Açıkalın, 2017).

Erden (tarihsiz) ise sosyal bilgileri, iyi vatandaş yetiştirmek için, çeşitli sosyal bilimlerden seçilmiş içerikler temelinde, öğrencilere toplumsal yaşama dair bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırılmaya çalışıldığı bir disiplin şeklinde tanımlamıştır. Öztürk (2007) ise, değişen ülke ve dünya şartlarında sahip olduğu bilgilere dayanarak karar alan ve

problemlere çözüm üretebilen etkin vatandaşlar yetiştirebilmek için, çeşitli beşeri ve sosyal bilimlerden elde ettiği bilgi ve yöntemleri harmanlayarak kullanan bir öğretim programıdır. Çatak'a (2016) göre sosyal bilgiler, milli ve evrensel değerleri benimsemiş, sahip olduğu becerileri yaşama aktarabilen, çeşitli disiplinlerden edindiği bilgilerle yön veren bireyler (iyi vatandaş) yetiştirmek için geliştirilen, güncellenebilirliği olan, dinamik ve karmaşık bir çalışma alanıdır.

Garcia ve Michaelis'e (2001) göre; sosyal bilgiler, demokratik bir topluma etkin ve sorumlu vatandaşlar kazandırmak amacıyla insan ilişkilerinin incelenmesi ve kültürel mirasın temel özelliklerini aktarılması şeklinde tanımlanmaktadır. Barth ve Demirtaş (1997) ise sosyal bilgileri bir toplumdaki sorumluluk bilincine sahip vatandaşların sahip oldukları görevlere uygun şekilde amaçlar üreten, içeriğinin coğrafya, tarih ve vatandaşlık bilgisi konularının ilişkilendirilmesiyle oluşan ve hayat boyu devam edecek çeşitli vatandaşlık becerileri sunan bir eğitim planı olarak tanımlamıştır. Parker (1991) sosyal bilgileri, ilköğretim ve ortaokullarda okutulmakta olan coğrafya, tarih ve vatandaşlıktan oluşan bir müfredat programı olarak (akt. Thornton, 2008) ele alırken; Ross (1997) ise gençlerin toplumda aktif katılımlarını sağlamak amacıyla ihtiyaç duyulan bilgi, beceri ve değerlerle hazırlanması şeklinde tanımlamıştır (akt. Savage ve Armstrong, 2000). Barth (1991) da sosyal bilgileri, önemli sosyal konular üzerinde vatandaşlık becerilerini geliştirmek için sosyal ve beşeri bilim kavramlarının disiplinler arası entegrasyonu olarak ifade etmiştir. Preston ve Herman (1974) sosyal bilgileri, ortaokullarda çoğunlukla sosyal bilimleri benimseyen öğretim programına verilen genel ad olarak açıklamıştır.

Sosyal bilgiler dersine ilişkin çeşitli tanımlar incelendiğinde daha çok sosyal bilgilerin içeriğine ve vatandaş yetiştirme misyonuna atıfta bulunulduğu görülmektedir. Yine tanımlarda da belirtildiği üzere sosyal bilgiler dersi, diğer derslerden yapı olarak farklıdır. Bunun temel nedeninin ise disiplinler arası bir ders olmasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Sosyal bilgiler bu özelliğinden dolayı içeriğini sosyal, beşeri ve doğa bilimlerinden alır. Kaya ve Öner'e (2017) göre multidisipliner bir alan olan sosyal bilgiler, çeşitli bilimlerin içerdiği bilgileri öğrencilere, eğitim ve öğretim ortamında ve sürecinde sarmal bir yapıda bütüncül bir yaklaşım yoluyla vermektedir. Böylece öğrenciler çeşitli bilimleri birbirleriyle ilişkilendirerek bir arada öğrenme imkanına sahip olmaktadır.

Sosyal bilgiler, içeriğini birçok farklı bilim kaynaklarından elde etmektedir. NCSSE (1994) göre sosyal bilgiler kendi içeriğini oluştururken yurttaşlık bilgisi, coğrafya, tarih, arkeoloji, antropoloji, ekonomi, din, siyaset, hukuk, felsefe, sosyoloji ve psikoloji gibi birçok disiplinin yanı sıra matematik, beşeri ve doğa bilimlerinin içeriklerinde de yararlanmaktadır (akt. Mindes, 2006). Sosyal bilgiler, disiplinler arası yaklaşıma önem vermektedir. Disiplinler arası kavramı sosyal bilgilerin içeriğinin nasıl oluşturulduğu ile yakından ilgilidir. Yıldırım'a (1996) göre disiplinler arası öğretim, geleneksel konu alanlarının anlamlı bir şekilde belirli kavramlar çerçevesinde bir araya getirilerek sunulmasıdır. Disiplinler arası öğretim yaklaşımı toplu öğretim yaklaşımı olarak da bilinmektedir. Çocukların bütünü görerek anlaması, onların gelişim ve öğrenme ilkelerine uygun olmakla birlikte birer vatandaş olarak içinde yaşadıkları topluma çok daha iyi hazırlanabilmelerine de yardımcı olacaktır (Yaşar, Sözer, Devenci, Belet, Ersoy ve Gültekin, 2008).

Son 150 yılda, önemli eğitim düşünürlerin bir kısmı dikkatlerini sosyal bilgilere yöneltmişler, neyin, nasıl öğretilmesi gerektiği bakımından sosyal bilgilerin tarihi öğretim ve öğrenim ile ilgilenen herkes için büyüleyici bir okuma konusu ortaya koymuştur (Zarrillo, 2016). Ayrıca sosyal bilgiler, sınıfta bir keşif ruhu yayıldığı zaman öğretmenlere ve öğrencilere dünya ve insanlar hakkında heyecan verici bir öğrenme fırsatı sunmakta ve böyle bir atmosferde, ortaokul programının en büyüleyici derslerinden biri olmaktadır (Preston ve Herman, 1974). Sosyal bilgilerin ortaya çıkış gerekçesinin sosyalleşme, ortaya çıkış amacının ise iyi ve etkin vatandaş yetiştirme olduğu ifade edilebilir. Sosyal bilgiler, içeriği gereği toplumların yetiştirmek istediği ideal vatandaş tipini yetiştirmede önemli bir misyona sahiptir. Toplumdan topluma değişmekle birlikte sosyal bilgiler 20. yüzyılda "iyi insan" ve "iyi vatandaş" yetiştirmek amacını güderken, 21. yüzyılda ise sosyal bilgilerin öncelikli amacı etkili vatandaş yetiştirmektir. Sosyal bilgilerin iyi vatandaş yetiştirme amacı sosyal bilgilerin geleneklerinde de kendisini göstermiştir.

Sosyal bilgiler, kısaca insan ve toplumla ilgili her şey olarak tanımlanabilir. Kısaca yapılan bu tanım detaylandırıldığında çok geniş bir içeriği bünyesinde barındırmaktadır. Böylesine geniş bir içeriğe sahip olan sosyal bilgiler Türkiye’de ilkökul ve ortaokul kademelerinde doğrudan zorunlu bir ders olarak veriliyorken, içeriğini oluşturan birçok disiplin ilkökuldən yükseköğretime kadar tüm kademelerde verilmektedir. Eğitim-öğretim sürecinin her kademesinde önemli bir yere sahip olan bu çalışma alanının özel eğitimden ayrı olarak düşünölemeyeceği söylenebilir.

Özel eğitim; zihinsel, bedensel, sosyal, duygusal ve iletişimsel gelişimlerdeki özellikler sebebiyle normal gelişimden farklılık gösteren ve normal eğitim-öğretimden yararlanamayan, kısmen yararlanan ya da yararlandığı halde destek programları ile eğitimlerine devam edebilen bireyler için; özel yetiştirilen personellerce ekip anlayışıyla sunulan özel araçlarla ve yöntemlerle gerekirse özel mekanlarda her özel gereksinimli grup için ayrı olarak geliştirilmiş özel programlar kullanılarak sürdürölen eğitimidir (Baykoç Dönmez, 2010). Özel eğitim programında sosyal bilgiler, yaşamın içinde olan bir eğitimidir ve bu eğitim ile öğrencilerin dünyaya karşı daha etkili, verimli ve etik olarak yaklaşmaları beklenmekle birlikte sosyal bilgiler ayrıca öğrencilerin nasıl düşünöceğini ve nasıl öğreneceğini de öğretir (Mindes, 2005’den akt. Akhan ve Şimşek-Çetin, 2015). Sosyal bilgiler insani bilimler olarak da adlandırılan sosyal bilimleri bünyesinde taşıması nedeniyle bireylere çeşitli yaşam becerileri kazandırmaktadır. Bu yaşam becerilerine ihtiyacın en fazla olduğu alan Özel Eğitim’de sosyal bilgiler eğitiminden yararlanmak bireyi sağlıklı bir şekilde geleceğe taşıyacaktır.

Özel eğitim programlarının sosyal bilgiler öğretim programlarına temel oluşturmasını sağlamak ve bu doğrultuda yapılacak değişikliklere zemin hazırlamak için bu çalışmada özel eğitim programında sosyal bilgilerin yerini ve önemini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Alan yazın incelendiğinde özel eğitimde sosyal bilgilere yönelik akademik çalışmaların yetersiz olduğu görölmüştür. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’nın (YÖK) web sitesinde Ulusal Tez Merkezi’nde yapılan taramalar sonucunda ise özel eğitimde sosyal bilgilere yönelik lisansüstü tezlere rastlanılmamıştır. Ülkemizde özel eğitimde sosyal bilgilere gereken önemin verilmemesine rağmen Amerika Birleşik Devletleri gibi bazı ölkelerde özel eğitim programlarında sosyal bilgilere yer verilmektedir (Akhan ve Şimşek-Çetin, 2015). Dolayısıyla bu araştırma ile genelde ölkemiz eğitim bilimleri alan yazınına, özeldde ise özel eğitim ve sosyal bilgiler eğitimi alan yazınlarına önemli bir katkı sağlanacağı düşünölmektedir.

Araştırmanın problem cümlesini “Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin görüşleri nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

Sosyal bilgilere ihtiyacın en fazla olduğu kademelerden birisi de özel eğitimidir. Ancak, ölkemizde özel eğitim programında sosyal bilgilerin yerinin ve öneminin yeterince anlaşılammış olması nedeniyle öğretmenlere bu hususta büyük sorumluluk düşmektedir. Bu nedenle araştırmanın amacı özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin görüşlerini incelemektir. Bu amaç kapsamında araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Özel eğitim öğretmenleri(nin);

1. Sosyal bilgiler dersine ilişkin mevcut algıları nelerdir?
2. Sosyal bilgiler dersine yönelik hangi etkinlikleri gerçekleştirmektedirler?
3. Sosyal bilgiler dersine yönelik etkinliklerini planlarken dikkat ettikleri unsurlar nelerdir?
4. Özel eğitimde belirli gün ve haftalardan yararlanmaya ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Özel eğitimde önemli gördükleri değerler ve bu değerlere yönelik gerçekleştirdikleri etkinlikler nelerdir?
6. Etkili vatandaşlık kavramına ilişkin algı ve uygulamaları nelerdir?
7. Öğrencilerin sosyalleşmesi için neler yapmaktadırlar?

Yapılan literatür taramasına göre özel eğitimde sosyal bilgiler dersini ve öğretimini ele alan herhangi bir bilimsel çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu açıdan araştırma hem sosyal

bilgiler alanına hem de özel eğitim alanına katkıda bulunacaktır. Araştırmanın söz konusu alanlarda yapılacak başka çalışmalara bir temel teşkil edeceği düşünüldüğü için araştırma önem arz etmektedir. Araştırma;

Nevşehir il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı H. Rasim Uzer Özel Eğitim Mesleki Eğitim Okulu, Nevşehir Özel Eğitim Mesleki Uygulama Okulu ve Ankara ili Çankaya ilçesindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Mehmet Ulucan Özel Eğitim Uygulama Okulu, Sûha Alemdaroğlu Özel Eğitim Okulu, Kemal Yurtbilir İşitme Engelliler Ortaokulu, Yusuf Karaman Özel Eğitim Okulu ve Ankara Lisans Kulübü Özel Eğitim Uygulama Okulu'nda görev yapmakta olan toplam 120 özel eğitim öğretmeni ve 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılı ile sınırlandırılmıştır.

## YÖNTEM

### Araştırmanın Modeli

Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin görüşlerini tespit edip incelemeyi amaçlayan bu araştırma nitel araştırma yöntemine uygun olarak olgubilim deseni ile dizayn edilmiştir.

Nitel araştırmayı birçok araştırmacı farklı şekillerde sınıflandırmaya çalışmıştır (Denzin ve Lincoln, 2005; Lichtman, 2013, Creswell, 2015, vd.). Bu araştırmada Merriam'ın (2013) nitel araştırma sınıflandırması esas alınmıştır. Merriam (2013) nitel araştırmayı altı türde ele almıştır. Bunlar, temel nitel araştırma, gömülü (örtük) teori, fenomenoloji, öyküsel analiz, etnografi ve eleştirel nitel araştırmadır.

Merriam (2013) temel nitel araştırmacıların insan yaşamlarını nasıl yorumladıkları, dünyalarını nasıl inşa ettikleri ve deneyimlerine ne anlam kattıkları ile ilgilendiklerini belirtmiştir. Bu doğrultuda araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin mevcut algıları, deneyimleri ve uygulamaları ortaya çıkarılmak istenildiğinden temel nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır.

### Çalışma Grubu

Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgilere ve öğretimine ilişkin görüşlerini ve uygulamalarını tespit etmek amacıyla yapılan bu araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde "amaçlı örnekleme" yöntemlerinden biri olan "uygun/elverişli/kolay ulaşılabilir durum örnekleme" tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Nevşehir il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı H. Rasim Uzer Özel Eğitim Mesleki Eğitim Okulu'nda ve Ankara ili Çankaya ilçesindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Mehmet Ulucan Özel Eğitim Uygulama Okulu, Sûha Alemdaroğlu Özel Eğitim Uygulama Okulu, Kemal Yurtbilir İşitme Engelliler Ortaokulu, Yusuf Karaman Özel Eğitim Okulu ve Ankara Lisans Kulübü Özel Eğitim Uygulama Okulu'nda görev yapmakta olan toplam 120 özel eğitim öğretmeni oluşturmaktadır. Bu okullarda yapılan görüşmelerde katılımcıların gönüllü olmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Bilgiler

<b>Cinsiyet</b>	<b>n</b>	<b>%</b>
Kadın	90	75
Erkek	30	25
<b>Mesleki Kıdem</b>	<b>n</b>	<b>%</b>
1 - 5 yıl	18	15
6 - 10 yıl	33	27
11 - 15 yıl	42	35
16 - 20 yıl	18	15
21 - 25 yıl	6	5
26 yıl ve üstü	3	3



Ders Verilen Sınıf Bilgileri	n	%
İlkokul Düzeyi (1.,2.,3.,4. Sınıf)	15	13
Ortaokul Düzeyi (5.,6.,7.,8. Sınıf)	36	30
Lise Düzeyi (9.,10.,11.,12. Sınıf)	69	57
<b>Toplam</b>	<b>120</b>	<b>100</b>

Tablo 1’de belirtildiği üzere 120 katılımcının 90’ı kadın, 30’u erkek’tir. Katılımcıların mesleki kıdemlerinin en fazla % 35 ile “11 – 15 yıl”, en az ise % 3 ile “26 yıl ve üstü” olduğu görülmektedir. Katılımcıların mesleki deneyim ortalaması ise 11.5’tir. Özel eğitim öğretmenlerinin %13’ü ilkokulda, %30’u ortaokulda ve %57’si lisede ders vermektedir.

### Veri Toplama Aracı ve Yöntemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Alan yazın incelendikten sonra özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algı ve uygulamalarını tespit etmek amacıyla 12 sorudan meydana gelen bir *taslakform* hazırlanmıştır. Görüşme formundaki sorular Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesine Ankara Üniversitesi’nden birer sosyal bilgiler eğitimcisi ve yine birer özel eğitim eğitimcisinin incelemesine sunulmuştur. Uzman görüşleri neticesinde soru sayısı azaltılmış ve bazı sorularda değişiklikler yapılmıştır. Hazırlanan görüşme formunun pilot uygulaması ise 8 özel eğitim öğretmeniyle gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamalar sonrasında görüşme formunda yer alan soruların bazılarının tam olarak anlaşılmadığı bazıları ise işlevinin yetersiz olduğu tespit edilmiş ve bu maddeler düzeltilmiş ya da çıkarılmıştır. Uzman görüşleri ve pilot uygulamalar neticesinde 9 açık uçlu sorudan meydana gelen yarı yapılandırılmış bir *görüşme formu* hazırlanmıştır.

### Verilerin Analizi

Nitel araştırmada verilerin analizinde en sık uygulanan teknikler ise; içerik analizi, söylem analizi ve betimsel analizdir (Balcı, 2016). Bu araştırmada ise elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırmada toplanan verilerdeki örüntülerden elde edilen kodlar daha öncesinde alan yazın incelemesi sonucunda belirlenmiş temalara yerleştirilerek frekans ve yüzde değerleri ile birlikte tablolarda verilmiştir. Temalar, araştırmanın alt problemlerine göre oluşturulmuştur. Tabloların hemen altında ise bulgular doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

### Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Nitel araştırmalarda geçerlilik aktarılabirlik, güvenilirlik ise genellenebilirlik olarak ifade edilmektedir. Bu araştırmada geçerlik araştırma sonuçlarının ayrıntılı olarak rapor edilmesi, araştırma sürecinde sosyal bilgiler öğretimi alanında üç alan uzmanından görüş alınması ve bulguların katılımcı görüşlerinden alınan doğrudan alıntılarla desteklenmesi ile sağlanmaya çalışılmıştır. Katılımcılarla görüşmelerden elde edilen bulgular kodlara ayrılarak ilgili temalara yerleştirilmiştir. Bu aşamada hem araştırmacı hem de bir alan uzmanının görüşlerine başvurularak Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü uygulanmıştır.

$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği Sayısı}}{\text{Toplam Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}}$$

Yukarıdaki formülün hesaplaması sonucunda araştırmanın güvenilirliği %75 olarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman (1994), güvenilirlik hesaplarının %70’in üzerinde çıkan bir araştırmanın güvenilir olduğunu kabul edilmektedir. Elde edilen bu sonuç, araştırmanın güvenilir olduğunu göstermektedir.

## BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılarla yapılan görüşmelerin analiz edilmesiyle ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir. Bulgular; araştırma problemlerine göre sıralı, frekans ve yüzde değerlerini belirten tablolar halinde ve doğrudan alıntılar ile desteklenmiş bir şekilde verilmiştir.

### 3.1. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Mevcut Algıları Ve Tutumlarına Yönelik Bulgular

Araştırmanın ilk alt problemi olan “Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin mevcut algıları nelerdir?” kapsamında görüşme formunda yer alan “Size göre sosyal bilgiler nedir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 2’de, “Sosyal bilgiler dersinin içeriğini neler oluşturmaktadır?” sorusuna ilişkin bulgular ise Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 2. Özel Eğitim Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Tanımlarına İlişkin Bulgular

<b>Tema 1. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Tanımları</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
1. İnsanı ve toplumu ilgilendiren her şey	26	25
2. Coğrafya öğretimi	22	21
3. Tarih öğretimi	18	18
3. Öğrencileri yaşama hazırlayan sosyal konular	18	18
4. İletişim ve toplumsal uyum becerisi kazandıran ders	10	10
5. Bireyin sosyalleşmesi	4	5
6. Bireyin aktif olması	2	4
7. Kültürel değerler	2	4
<b>Toplam</b>	<b>102</b>	<b>100</b>

“Size göre sosyal bilgiler nedir?” sorusuna katılımcıların % 25’i “insanı ve toplumu ilgilendiren her şey”, % 21’i “coğrafya öğretimi”, % 18’si “tarih öğretimi”, % 18’i “öğrencileri yaşamahazırlayan sosyal konular”, % 10’u ise “iletişim ve toplumsal uyum becerisi kazandıran ders” olarak yanıt vermişlerdir. Bunlardışındabazıkatiilmcılarise sosyal bilgileri “bireyin sosyalleşmesi”, “bireyin aktif olması” ve “kültürel değerler” şeklinde tanımlamışlardır.

Buradan hareketle özel eğitim öğretmenlerinin mevcut sosyal bilgiler algılarınının ağırlıklı olarak vatandaşlık bilgisine, tarih ve coğrafya öğretimine yönelik olduğu görülmektedir. Bu durumun öğretmenlerin yaş ortalamaları ve kendi öğrencilik yıllarındaki sosyal bilgiler dersi ile ilişkilendirilmesi mümkündür. Nitekim sosyal bilgilerin geleneksel içeriğini oluşturan tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konuları 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında ağırlık oranlarını korumakla birlikte, 2005 öncesi öğretim programlarında bu üç temel disiplin ön planda yer almıştır. Katılımcıların yaş ortalamasının 34.6 olduğu dikkate alındığında öğretmenlerin önemli bir kısmının üç temel disiplinin yer aldığı 2005 öncesi öğretim programlarından mezun olması durumu açıklarniteliktir.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Dersinin İçeriğine Yönelik Bulgular

<b>Tema 2. Sosyal Bilgiler İçeriği</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
1. Tarih	80	33
2. Coğrafya	70	29
3. Vatandaşlık	22	9
4. Felsefe	16	6
5. Psikoloji	8	3
6. Sosyoloji	8	3
7. Toplumsal Yaşam Becerileri	8	3

8. İletişim becerileri	6	2
9. Kültür	4	2
10. Siyaset Bilimi	4	1/2
11. Antropoloji	2	1
12. Edebiyat	2	1
13. Ekonomi	2	1
14. Güncel Bilgiler	2	1
15. Hukuk	2	1
16. Arkeoloji	2	1
17. Teknoloji	2	1
18. Sanat Tarihi	2	1
<b>Toplam</b>	<b>242</b>	<b>100</b>

Tablo 3’de “Sosyal bilgiler dersinin içeriğini neler oluşturmaktadır?” sorusundan elde edilen bulgulara ait kodlara yer verilmiştir. Bu kapsamda özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin içeriğine ilişkin mevcut algılarının başında % 33 ile “tarih” ve % 29 ile “coğrafya” gelmektedir. Bunlar dışında ise sırasıyla “vatandaşlık”, “felsefe”, “psikoloji”, “sosyoloji”, “toplumsal yaşam becerileri”, “iletişim becerileri”, “kültür”, “siyaset bilimi”, “antropoloji”, “edebiyat”, “ekonomi”, “güncel bilgiler”, “hukuk”, “arkeoloji”, “teknoloji” ve “sanat tarihi” şeklindedir.

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin sosyal bilgilerin içeriğine yönelik algılarının Tablo 2’deki sosyal bilgiler algıları ile uyduğu görülmektedir. Katılımcılar sosyal bilgileri ağırlıklı olarak tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi olarak bilmektedirler. Sosyal bilgiler içerisinde yer alan diğer sosyal bilimlerden ise yeterince haberdar değildirler. Bununla birlikte farklı sosyal disiplinlere ve içerikte yer alan bilgi ve becerilere dair farklı konulara değinmiş olan katılımcıların da bulunduğu görülmektedir.

### **Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilere Yönelik Gerçekleştirdikleri Etkinliklere İlişkin Bulgular**

Araştırmanın ikinci alt problemi “Özel eğitim öğretmenleri sosyal bilgilere yönelik hangi etkinlikleri gerçekleştirmektedirler?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin görüşme formunda iki soru yer almaktadır. Bunlardan birincisi olan “Derslerinizde sosyal bilgilere yönelik hangi etkinlikleri gerçekleştiriyorsunuz?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4’te, ikinci soru olan “Sosyal bilgiler bağlamında özel eğitimde hangi sınıf/okul dışı uygulamaları gerçekleştiriyorsunuz?” sorusuna ilişkin bulgular ise Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Bilgilere Yönelik Gerçekleştirilen Etkinliklere İlişkin Bulgular

<b>Tema 3. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler İçerikli Etkinlikleri</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
<b>Coğrafya Etkinlikleri</b>	<b>114</b>	<b>37</b>
1. Mevsimler	45	15
2. Hava koşulları	21	7
3. Doğa ve canlılar	15	5
4. Harita kullanımı	12	4
5. Deprem deneyi	9	3
6. Ağaç dikme	6	2
7. Türkiye’nin bölgeleri ve illeri	6	2
<b>Tarih Etkinlikleri</b>	<b>81</b>	<b>26</b>
8. Vatan ve millet sevgisi	39	13
9. Atatürk’ü tanıma	36	12
10. Önemli tarihi gelişmeler	6	2
11. İstiklal Marşı	3	1
<b>Vatandaşlık Etkinlikleri</b>	<b>24</b>	<b>8</b>



12. Bağımsız yaşam becerileri	15	5
13. İletişim becerileri	6	2
14. Etkin vatandaşlık	3	1
<b>Okul Dışı Etkinlikler</b>	<b>33</b>	<b>11</b>
15. Gezi-gözlem	33	11
<b>Diğer</b>	<b>54</b>	<b>18</b>
16. Belirli gün ve haftalar etkinlikleri	33	11
17. Grup oyunları	21	7
<b>Toplam</b>	<b>306</b>	<b>103/100</b>

Tablo 4'te "Derslerinizde sosyal bilgilere yönelik hangi etkinlikler gerçekleştiriyorsunuz?" sorusuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bulgular beş kategori olarak sınıflandırılmıştır. Bunlar % 37 ile "coğrafya etkinlikleri", % 26 ile "tarih etkinlikleri", % 8 ile "vatandaşlık etkinlikleri", % 11 ile "okul dışı etkinlikler" ve % 18'i ise "diğer" etkinliklerdir. Belirtildiği üzere katılımcıların sosyal bilgilere yönelik gerçekleştirdikleri etkinliklerin başında "coğrafya etkinlikleri" gelmektedir. Coğrafya etkinliklerinin başında ise "mevsimler" yer almaktadır. Bunun dışında sırasıyla "hava koşulları", "doğa ve canlılar", "harita kullanımı", "deprem deneyi", "ağaç dikme" ve "Türkiye'nin bölgeleri ve illeri" etkinlikleri bulunmaktadır.

Katılımcıların ikinci olarak en fazla gerçekleştirdikleri sosyal bilgiler etkinlikleri "tarih etkinlikleri"dir. Katılımcıların tarih etkinlikleri olarak dile getirmiş oldukları başlıca etkinlikler "vatan ve millet sevgisi" ve "Atatürk'ü tanıma"dır. Bunların dışında bazı katılımcıların ise "önemli tarihi gelişmeler" ve "İstiklal Marşı"na yönelik etkinlikler gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların sosyal bilgilere yönelik gerçekleştirdikleri etkinlik kategorilerinden birisi de "vatandaşlık etkinlikleri"dir. Bu kapsamda ise katılımcılar "bağımsız yaşam becerileri", "iletişim becerileri" ve "etkin vatandaşlık" etkinliklerini sıralamışlardır.

Katılımcıların sosyal bilgiler kapsamında gerçekleştirdikleri etkinliklerden bir diğeri de "okul dışı etkinlikler"dir. Bu kapsamda ise katılımcılar "gezi-gözlem", "belirli gün ve haftalar etkinlikleri" ve "grup oyunları" gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir.

**Tablo 5. Gerçekleştirilen Sınıf/Okul Dışı Etkinliklere İlişkin Bulgular**

<b>Tema 4. Gerçekleştirilen Sınıf/Okul Dışı Etkinlikler</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
1. Müze	69	18
2. Sinema	66	17
3. Tiyatro	51	13
4. Okul Bahçesi	48	12
5. Oyun Alanı & Park	45	12
6. Hayvanat Bahçesi	24	6
7. Kütüphane	21	5
8. Havaalanı	18	5
9. Piknik	9	2
10. Spor Merkezi	9	2
11. Şehitlik Ziyaretleri	6	2
12. Ev Ziyaretleri	3	1
13. Anıtkabir ve meclis ziyaretleri	3	1
14. AVM Gezileri	3	1
15. Meslek Ziyaretleri (Eczane, Hastane, PTT, Fırın, İtfaiye, vb.)	3	1
16. Sera Gezileri	3	1
17. Gerçekleştirmeyen	6	2
<b>Toplam</b>	<b>387</b>	<b>101/100</b>

Tablo 5'e göre, katılımcıların sosyal bilgiler kapsamında en sık gerçekleştirdikleri sınıf/okul dışı etkinliklerin % 18 ile "müzeler", % 17 ile "sinema", % 13 ile "tiyatro", % 12 ile "okul bahçesi" ve % 12 ile "oyun alanı & park" etkinlikleri olduğu görülmektedir. Bunlar dışında ise frekans sıklıkları yüksek olan "hayvanat bahçesi", "kütüphane", "havaalanı", "piknik", "spor merkezi", "şehitlik ziyaretleri", "ev ziyaretleri", "Anıtkabir ve meclis ziyaretleri", "AVM gezileri", "meslek ziyaretleri" ve "sera gezileri" etkinlikleri yer almaktadır. Tablo 5'te yer alan bilgiler ve katılımcı görüşleri incelendiğinde yaparak ve yaşayarak öğrenme yaklaşımının önemli olduğu özel eğitim kurumlarında okul dışı etkinliklerden mevsim şartlarına göre sıklıkla yararlandığı söylenebilir. 120 katılımcının 387 unsur belirtmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir.

### **Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilere Yönelik Etkinlik Planlarken Dikkat Ettikleri Unsurlara İlişkin Bulgular**

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan "Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgilere yönelik ders içi etkinliklerini planlarken dikkat ettikleri unsurlar nelerdir?" kapsamında görüşme formunda yer alan "Etkinliklerinizi planlarken nelere dikkat ediyorsunuz?" sorusuna özel eğitim öğretmenlerinin vermiş oldukları yanıtlara ilişkin bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Etkinlikleri Planlarken Dikkat Ettikleri Unsurlara İlişkin Bulgular

<b>Tema 5. Etkinlik Planlamada Dikkat Edilen Unsurlar</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
1. Özel Eğitim Programına göre	63	26
2. Öğrencilerin ilgi, yetenek, istek ve ihtiyaçlarına göre	54	22
3. Öğrencilerin gelişim özelliklerine göre	36	15
4. Çevrenin ihtiyaçlarına göre	33	14
5. Öğrencilerin hazır bulunuşluklarına göre	21	9
6. Güvenlik önlemlerine göre	18	8
7. Milli ve manevi değerlere göre	9	4
8. Okulun istek ve imkanlarına göre	6	2
<b>Toplam</b>	<b>240</b>	<b>100</b>

Tablo 6'da belirtildiği üzere özel eğitim öğretmenlerin ders içi etkinliklerini planlarken dikkat ettikleri unsurların başında %26 ile "özel eğitim programı" gelmektedir. Bunun dışında öğretmenler etkinliklerini sırasıyla "öğrencilerin ilgi, yetenek, istek ve ihtiyaçlarına göre (% 22)", öğrencilerin gelişim özelliklerine göre (% 15)", "çevrenin ihtiyaçlarına göre (% 14)", "öğrencilerin hazır bulunuşluklarına göre (% 9)", "güvenlik önlemlerine göre (% 8)", "milli ve manevi değerlere göre (% 4)" ve "okulun istek ve imkânlarına göre (% 2)" planladıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 6'da yer alan kodlar ve tema ile öğretmen görüşlerinden alınan doğrudan alıntılar incelendiğinde; özel eğitim öğretmenlerinin etkinliklerini planlarken öncelikle özel eğitim programını dikkate alarak öğrencilerin ilgi, yetenek, istek ve ihtiyaçları, öğrencilerin gelişim özellikleri ve çevrenin ihtiyaçları doğrultusunda ilerlediklerisöylenebilir.

### **Özel Eğitim Öğretmenlerinin Özel Eğitimde Önemli Gördükleri Değerlere ve Bu Değerlere İlişkin Gerçekleştirdikleri Etkinliklere Yönelik Bulgular**

Özel eğitim öğretmenlerinin "Özel eğitimde önemli gördükleri değerler ve bu değerlere yönelik gerçekleştirdikleri etkinlikler nelerdir?" sorusu araştırmanın dördüncü alt problemini oluşturmaktadır. Bu alt probleme ilişkin "Özel eğitimde verilmesinidüşündüğünüz en önemli üç değer hangileridir?" sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen bulgular Tablo 7'de gösterilmektedir. "Budeğerleri kazandırmak için neler yapıyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtlar ise doğrudan alıntılar ile verilmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Özel Eğitimde Önem Verdikleri Değerlere İlişkin Bulgular

<b>Tema 6. Önem Verilen Değerler</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
1. Sevgi	90	25
2. Saygı	72	20
3. Sorumluluk	39	11
4. Yardımseverlik	36	10
5. Sabır	33	9
6. Dürüstlük	30	8
7. Özdenetim	18	5
8. Dostluk	12	3
9. Vatanseverlik	6	2
10. Bağımsızlık	6	2
11. Adalet	3	1
12. Eşitlik	3	1
13. Duyarlılık	3	1
14. Barış	3	1
15. Özgürlük	3	1
<b>Toplam</b>	<b>357</b>	<b>100</b>

Tablo 7.'ye göre katılımcıların özel eğitimde önem verdikleri değerlerin en başında % 25 ile "sevgi" değeribulunmaktadır. Katılımcılar tarafından önem verilen bir diğer değer ise % 20 ile "saygı"dır. Bu iki değer dışında önem verilen diğer değerler ise sırasıyla "sorumluluk (% 11)", "yardımseverlik (% 10)", "sabır (% 9)", "dürüstlük (% 8)", "özdenetim (% 5)", "dostluk (% 3)", "vatanseverlik (% 2)", "bağımsızlık (% 2)", "adalet (% 1)", "eşitlik (% 1)", "duyarlılık (% 1)", "barış (% 1)" ve "özgürlük (% 1)" şeklindedir.

Tablo 7 ve katılımcılardan elde edilen doğrudan alıntılar incelendiğinde özel eğitimde değerler öğretiminin önemli bir rol oynadığı ve öğretmenlerin daha çok evrensel değerleri öğretme çabası içinde oldukları ifade edilebilir.

#### **Özel Eğitim Öğretmenlerinin Etkili Vatandaşa Yönelik Algularına ve Uygulamalarına İlişkin Bulgular**

Araştırmanın beşinci alt problemi "Özel eğitim öğretmenlerinin etkili vatandaşa ilişkin algı ve uygulamaları nelerdir?" sorusudur. Bu alt problem kapsamında görüşme formunda yer alan "Size göre etkili vatandaş kimdir?" sorusuna ilişkin bulgular Tablo 8'de verilmiştir. "Öğrencilerinizin etkili vatandaş olması için neler yapıyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtlar ise doğrudan alıntılar ile verilmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlerin Etkili Vatandaş Algularına İlişkin Bulgular

<b>Tema 7. Etkili Vatandaş Algısı</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
1. Hak ve sorumluluklarını bilen	42	19
2. Çevresine karşı duyarlı ve faydalı olan	30	14
3. Ülkesi için üreten ve hizmet eden	30	14
4. Sorumluluklarını yerine getiren	21	10
5. Başkasının haklarına saygılı olan	21	10

6. Vatanını seven	18	8
7. Başkasına zarar vermeyen	18	4
8. Toplumsal değerlere sahip olan	18	4
9. Bencil olmayan	18	3
10. Empati kurabilen	18	3
11. Çevresiyle iyi iletişim kurabilen	3	1
12. Doğayasaygılı	3	1
13. Güncel gelişmelerden haberi olan	3	1
14. Hoşgörü sahibi	3	1
15. İşbirliğine açık olan	3	1
16. Merhametli	3	1
17. Milli bilinç sahibi	3	1
18. Problem çözebilen	3	1
19. Tarihini bilen	3	1
20. Yardımsever	3	1
<b>Toplam</b>	<b>264</b>	<b>99/100</b>

Tablo 8’de özel eğitim öğretmenlerinin etkili vatandaş algılarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Buna göre katılımcılar etkili vatandaşı “hak ve sorumluluklarını bilen (% 19)”, “çevresine karşı duyarlı ve faydalı olan (% 14)”, “ülkesi için üreten ve hizmet eden (% 14)”, “sorumluluklarını yerine getiren (% 10)”, “başkasının haklarına saygılı olan (% 10)” ve “vatanını seven (% 8)” şeklinde algılamaktadırlar. Bunlar dışında katılımcılar sırasıyla “başkasına zarar vermeyen (% 4)”, “toplumsal değerlere sahip olan (% 4)”, “bencil olmayan (% 3)”, “empati kurabilen (% 3)”, “çevresiyle iyi iletişim kurabilen (% 1)”, “doğaya saygılı (% 1)”, “güncel gelişmelerden haberi olan (% 1)”, “hoşgörü sahibi (% 1)”, “işbirliğine açık olan (% 1)”, “merhametli (% 1)”, “milli bilinç sahibi (% 1)”, “problem çözebilen (% 1)”, “tarihini bilen (% 1)” ve “yardımsever (% 1)” kişi olarak etkili vatandaşı tanımlamaktadırlar.

Tablo 8’e göre katılımcıların etkili vatandaş kavramını yeterince bilmedikleri ifade edilebilir. Katılımcı öğrencilerinin etkili vatandaş olabilmeleri için ise daha çok rol model olmayı ve değerler öğretiminden yararlanmayı tercih ettikleri söylenebilir.

### Özel Eğitim Öğretmenlerinin Belirli Gün ve Haftalardan Yararlanmaya İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi olan “Özel eğitim öğretmenlerinin özel eğitimde belirli gün ve haftalardan yararlanmaya ilişkin görüşleri nelerdir?” kapsamında görüşme formunda “Özel eğitimde belirli gün ve haftaların önemine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna yer verilmiştir. Bu sorudan elde edilen bulgular Tablo 9’de yer almaktadır.

**Tablo 9. Özel Eğitimde Belirli Gün ve Haftaların Öneme İlişkin Bulgular**

<b>Tema 8. Belirli Gün ve Haftaların Önemi</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
<b>Önemli</b>	<b>120</b>	
1. Bilgileri somutlaştırma ve kalıcı öğrenmeler sağladığı için	60	31
2. O günün/haftanın konusuna ilişkin bilinç ve farkındalık kazandırdığı için	57	30
3. O günün/haftanın anlam ve önemini vurguladığı için	39	21
4. Toplumsal değerleri aktardığı için	24	13
5. Öğretmenlere öğretme sürecince kolaylık sağladığı için	9	5
<b>Önemsiz</b>	<b>-</b>	
<b>Toplam</b>	<b>189</b>	<b>100</b>

Tablo 9.'da özel eğitim öğretmenlerinin belirli gün ve haftalardan yararlanmaya ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular incelendiğinde katılımcıların tamamının özel eğitimde belirli gün ve haftalardan yararlanmanın önemli olduğunu düşündükleri görülmektedir. Katılımcılar özel eğitimde, “bilgileri somutlaştırma ve kalıcı öğrenmeler sağladığı için (% 31)”, “o günün/haftanın konusuna ilişkin bilinç ve farkındalık kazandırdığı için (%30)”, “o günün/haftanın anlam ve önemini vurguladığı için (% 21)”, “toplumsal değerleri aktardığı için (%13)” ve son olarak “öğretmenlere öğretme sürecince kolaylık sağladığı için (% 5)” belirli gün ve haftaları önemli görmektedir.

Tablo 9'da yer alan kodlar ve öğretmen görüşlerinden yapılmış olan alıntılardan hareketle özel eğitimde belirli gün ve haftalardan yararlanmanın hem öğrenci hem de öğretmen açısından önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

### Özel Eğitim Öğretmenlerinin Öğrencilerin Sosyalleşmesine Yönelik Yaptıkları Uygulamalara İlişkin Bulgular

Araştırmanın son alt problemi “Özel eğitim öğretmenleri öğrencilerin sosyalleşmesi için neler yapmaktadırlar?” sorusudur. Bu alt problem kapsamında görüşme formunun son sorusu “Öğrencilerinizin sosyalleşmesi için neler yapıyorsunuz? Açıklayınız.”dır. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 10'da verilmiştir.

**Tablo 10. Sosyalleşmeye Yönelik Gerçekleştirilen Etkinliklere İlişkin Bulgular**

<b>Tema 9. Öğretmenlerin Sosyalleşme Etkinlikleri</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
1. Aile ile iş birliği gerçekleştirme	13	17
2. Okul dışı geziler düzenleme	12	15
3. Görev ve sorumluluklar vererek öğrencileri cesaretlendirme	12	15
4. Grup oyunlarına yer verme	10	13
5. Bireysel olarak ilgilenme	9	11
6. Sosyal etkinliklere yer verme	8	10
7. Akran iletişimini sağlama	6	8
8. Projeler hazırlama ve uygulama	3	4
9. Hikayeler ile düşündürme	2	2
10. Serbest etkinliklere yer verme	2	2
11. Drama çalışmaları yaptırma	1	1
12. Eğitici film ve animasyonlardan yararlanma	1	1
13. Kendi problemlerini kendilerinin çözmesine yardımcı olma	1	1
<b>Toplam</b>	<b>80</b>	<b>100</b>

Tablo 10'a göre öğrencilerin sosyalleşmesi için katılımcıların % 17'si “aile ile iş birliği gerçekleştirmekte”, % 15'i “okul dışı geziler düzenlemekte”, % 15'i “görev ve sorumluluklar vererek öğrencileri cesaretlendirmekte”, % 13'ü “grup oyunlarına yer vermekte”, % 11'i “bireysel olarak ilgilenmekte” ve % 10'u ise sosyal etkinliklere yer vermektedirler. Bunlar dışında ise öğrencilerin sosyalleşmesini sağlamak amacıyla yapılan etkinlikler sırasıyla, “akran iletişimini sağlama (% 8)”, “projeler hazırlama ve uygulama (% 4)”, “hikayeler ile düşündürme (% 2)”, “serbest etkinliklere yer verme (% 2)”, “drama çalışmaları yaptırma (% 1)”, “eğitici film ve animasyonlardan yararlanma (% 1)” ve “kendi problemlerini kendilerinin çözmesine yardımcı olma (% 1)” şeklinde olarak belirlenmiştir.

Tablo 10 ve bazı öğretmen görüşleri incelendiğinde özel eğitimde öğrencilerin sosyalleşebilmesi için özellikle aile ile iş birliği yapıldığı, öğrenciler cesaretlendirilerek onlara özgüven kazandırıldığı ve sık sık sosyal etkinliklerden yararlandığı belirlenmiştir.



## SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

### Sonuç ve Tartışma

Araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarının önemli bir kısmını Tarih Öğretimi, Coğrafya Öğretimi ve Vatandaşlık Bilgisi'nin oluşturduğu belirlenmiştir. Bu sonuç beklenen ve alan yazın ile paralellik gösteren bir durumdur. Çünkü sosyal bilgiler dersi geçmişten günümüze sahip olduğu öğretim programları, tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi ağırlıklı bir içeriğe sahip olmuştur. Bu durumu Güler ve Tuğrul (2007) yapmış oldukları çalışmada tarih ve coğrafyanın birbirini tamamlayan iki önemli alan olduğunu ifade ederek her iki disiplinin birbirinden ayrı düşünülmeceğini ortaya koymuştur. Ancak sosyal bilgiler dersinin içeriğinin ve kapsamının çok geniş bir alanı kapsamasına rağmen araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin algılarının çoğunlukla tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi odaklanması bir eksiklik olarak ifade edilebilir.

Çalışma grubunda yer alan özel eğitim öğretmenlerinin geçmiş öğrenim yaşantılarında sosyal bilgiler dersine karşı tutumlarının olumlu olduğu, bunun nedeninin ise dersin içeriğine karşı olan ilgiden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Akhan ve Şimşek-Çetin (2015) de özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler eğitimine yönelik ilgi düzeylerinin yüksek olduğunu ve sosyal bilgiler eğitimi üzerine görüşlerinin olumlu olduğunu tespit etmişlerdir.

Araştırmaya katılan 120 özel eğitim öğretmenin sosyal bilgiler dersinin içeriğine ilişkin mevcut algılarının ağırlıklı olarak Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlıktan oluştuğu, ancak katılımcıların sosyal bilgiler içerisinde yer alan diğer sosyal bilimlerden yeterince haberdar olmadıkları tespit edilmiştir. Bu bulgular araştırmanın ilk sonuç maddesi olan “sosyal bilgiler algısı” ile örtüşmektedir. Şimşek-Çetin ve Akhan (2015) ise çalışmasında özel eğitim öğretmen adaylarından sosyal bilimleri doğru ve anlaşılır şekilde açıkladıklarını tespit etmişlerdir.

Araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin tamamı özel eğitimde sosyal bilgilerin gerekli olduğunu ve bu nedenle özel eğitimde sosyal bilgilerin yer alması gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir. Şimşek-Çetin ve Akhan (2015) özel eğitim öğretmen adaylarının kendi lisans programları ve özel eğitim için sosyal bilgiler eğitimini gerekli bulduklarını tespit etmiştir. Ünlü ve Alkış (2006) da özel eğitim öğretmen adaylarının coğrafi olayları neden-sonuç ilişkisi kurarak açıklayabilmeleri, temel coğrafya kavramlarını bilmeleri, hem Türkiye hem de Dünya coğrafyası hakkında bilgi sahibi olmaları ve özel eğitim öğrencilerinin gereksinimlerine cevap verebilecek nitelikte öğretmenler yetiştirmek için özel eğitim öğretmenliği lisans programlarında coğrafya derslerinin yer alması gerektiğini belirtmiştir. Bu açıdan gerek hizmet içi gerekse de hizmet öncesi öğretmenlerin özel eğitimde sosyal bilgilerin yer alması gerektiğini düşündükleri söylenebilir.

Özel eğitim öğretmenlerinin ders etkinliklerini planlarken dikkate aldıkları unsurların başında öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları gelmektedir. Bu beklendik bir sonuç olmakla birlikte istendik de bir gelişmedir. Çünkü genelde eğitim özelde ise özel eğitimde her öğrencinin bireysel özellikleri dikkate alınmalıdır. Bu doğrultuda hazırlanacak etkinliklerde öğrencilerin gelişimsel ve bilişsel özellikleri dikkate alınmalıdır. Bu durum özellikle özel eğitimde daha da bir önem kazanmaktadır. Özel Eğitim Programı Etkinlik Kitabı'nda sunulan etkinliklerin öğretmenlere örnek olması amacıyla hazırlandığını ve öğretmenlerin sınıflarındaki öğrencilerin gelişimlerini desteklemek amacıyla hangi etkinliklere ihtiyaç duyuyorsa onları kullanarak yeni etkinlikler geliştirmelerini ve verilen bu etkinlik havuzunu zenginleştirmelerini istemektedir.

Araştırma sonucunda özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler kapsamında en fazla gerçekleştirdikleri etkinliklerin başında Coğrafya etkinliklerinin geldiği; Coğrafya etkinliklerinin başında ise “İklim ve hava gözlemi” nin (f: 15) geldiği tespit edilmiştir. Bunun dışında en sık gerçekleştirilen diğer coğrafya etkinlikleri ise sırasıyla “Harita çalışmaları”, “Uzay ve gezegenler”, “Yaşam döngüsü”, “Yanardağ deneyi” ve “Erozyon

deneyi” şeklindedir. Ünlü (2001) de yapmış olduğu çalışmada özel eğitim programının coğrafya öğretimi ile uyumlu olduğunu, programda yer alan coğrafya konularının su, doğa dünya, toprak, hava, bitkiler, hayvanlar, orman, mevsimler, zaman, uzay, güneş, insan, gece-gündüz, gökyüzü, çevre ve yerleşme şeklinde çok zengin olduğunu ve kavramların işlenişlerinin ünite ve konu bütünlüğü şeklinde ve tamamen bir coğrafi anlayış içerisinde bulunduğunu ifade etmiştir.

Araştırma sonucunda özel eğitimde sosyal bilgilere yönelik en fazla gerçekleştirilen etkinliklerden biri de “Tarih Etkinlikleri”nin olduğu; gerçekleştirilen tarih etkinliklerinin başında ise “Önemli Türk Büyükleri” ve “Atatürk Etkinlikleri”nin geldiği belirlenmiştir. Özel eğitim kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerden bir diğersinin ise “Okul Dışı Etkinlikler” olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda ise öğretmenlerin “Gezi-gözlem ziyaretleri” ve “Belirli gün ve haftalar etkinlikleri” gerçekleştirdikleri ortaya çıkmıştır. Okul dışı etkinlikler özel eğitimde birçok farklı amaç için kullanılabilir. Katılımcı görüşleri incelendiğinde de bu faaliyetlerin önemli bir kısmının sosyal bilgilere yönelik olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında ortaya çıkan sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen etkinlik türlerinden bir diğeri ise “Vatandaşlık Etkinlikleri”nin olduğu ve bu kapsamda öğretmenlerin “Toplumda uyulması gereken kurallar”, “Seçim ve oy kullanma” ve “Soyağacı oluşturma” etkinliklerini gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda özel eğitimde vatandaşlık etkinliklerine yeterince yer verilmediği söylenebilir. Bunun başlıca nedenlerinden birisinin de özel eğitim programında ve ona bağlı olarak etkinlik kitabında vatandaşlık alanına yer verilmemesinden kaynaklandığı söylenebilir. Oysa ki “Avrupa Konseyi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitimi Şartı” (Avrupa Konseyi, 2010) raporunda üye ülkelerin demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimini özel eğitimde öğretim programlarına dahil etmeleri gerektiğini tavsiye karar olarak ifade edilmiştir. Vatandaşlık eğitimi, ulus vatandaşlığı ve küresel/dünya vatandaşlığı olarak iki boyutta ele alınabilmektedir.

Araştırma sonucunda özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler kapsamında gerçekleştirdikleri başlıca sınıf/okul dışı etkinliklerinin sırasıyla Okul Bahçesi, Müzeler, Sinema, Tiyatro ve Bilim Merkezi'nin olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda özel eğitim kurumlarında okul dışı etkinliklerden sıklıkla yararlandığı belirlenmiştir. Bu etkinliklerden sıklıkla yararlanılmasının nedeni ise öğrencilerin ilgisini çekmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırma sonucunda özel eğitim öğretmenlerinin tamamı özel eğitimde belirli gün ve haftalardan yararlanmanın önemli olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Önemli görme nedenlerinin başında ise belirli gün ve haftaların bilgileri somutlaştırarak kalıcı öğrenmeler sağlamasından, o günün/haftanın önemini vurgulamasından ve konuya ilişkin bilinç ve farkındalık kazandırmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin özel eğitimde önem verdikleri değerlerin başında Saygı ve Sevgi'nin geldiği belirlenmiştir. Bu iki değer dışında önem verilen diğer değerlerin ise “Paylaşma”, “Hoşgörü”, “Sorumluluk”, “Yardımseverlik”, “Vatanseverlik”, “Özgüven”, “Empati”, “Nezaket”, “Adalet”, “Ait olma”, “Duyarlılık”, “Güven” ve “Sabır” olduğu tespit edilmiştir. Özel Eğitim Programındaki dayanışma, saygı, sevgi, hoşgörü, paylaşma, yardımlaşma, özgüven, sorumluluk gibi değerlerin Hayat Bilgisi Öğretim Programı ile ortak değerler olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda özel eğitim öğretmenlerinin etkili vatandaş algılarının sırasıyla hakve sorumluluklarını bilen, çevresine karşı duyarlı ve faydalı olan, ülkesi için üreten ve hizmet eden, sorumluluklarını yerine getiren, başkasının haklarına saygılı olan ve vatanını seven şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Bunlar dışında katılımcılar sırasıyla “Başkasına zarar vermeyen”, “Toplumsal değerlere sahip olan”, “Bencil olmayan”, “Empati kurabilen”, “Çevresiyle iyi iletişim kurabilen”, “Doğaya saygılı”, “Güncel gelişmelerden haberi olan”, “Hoşgörü sahibi”, “İşbirliğine açık olan”, “Merhametli”, “Milli bilinç sahibi”, “Problem çözebilen”, “Tarihini bilen” ve son olarak “Yardımsever” olarak etkili vatandaş algıladıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda özel eğitim öğretmenlerinin etkili vatandaşla ilişkin görüşlerinin sosyal bilgilerin temel değer ve becerileri ile uyduğu

söylenbilir. Ancak araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin etkili vatandaş kavramını yeterince bilmedikleri ifade edilebilir. Araştırmaya katılan öğretmenler öğrencilerinin etkili vatandaş olabilmeleri için ise daha çok rol model olmayı ve değerler öğretiminden yararlanmayı tercih ettikleri ortaya çıkmıştır.

Son olarak araştırma sonucunda öğretmenlerin öğrencilerin sosyalleşmesi için aile ile iş birliği gerçekleştirme, okul dışı geziler düzenleme, görev ve sorumluluklar vererek öğrencileri cesaretlendirme ve grup oyunlarına yer verdikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda özel eğitim eğitimde sosyalleşmenin çeşitli etkinliklerle gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

### Öneriler

Araştırma sonucunda şu önerilerde bulunulabilir:

- Araştırmanın 1. alt problemine göre elde edilen veriler doğrultusunda özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin ayrıntılı bilgiye sahip olabilmesi ve gerçekleştireceği etkinlikleri daha sistematik yapabilmesi için özel eğitim öğretmenliği lisans programlarına “Sosyal Bilgiler” dersi eklenebilir. Hâlihazırda görev yapan öğretmenlere ise teorik ve uygulamaya (etkinlik geliştirmeye) yönelik sosyal bilgiler hizmet içi eğitimleri verilebilir. Bu hizmet içi eğitimler özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler içerisinde yer alan diğer sosyal bilimlerden de haberdar olabilmeleri, farklı sosyal disiplinlere ve içerikte yer alan bilgi ve becerilere dair farklı konularda bilgi sahibi olabilmeleri açısından önem arz etmektedir.
- Araştırmanın 2. alt problemi olan sosyal bilgilere yönelik gerçekleştirilen etkinliklere ilişkin verilere göre özel eğitim öğretmenlerinin vatandaşlık etkinlikleri ve okul dışı etkinliklerine daha az önem verdiği görülmektedir. Bu doğrultuda özel eğitim programına ek olarak sosyal bilgiler etkinliklerini içeren bir paket eğitim programı hazırlanabilir. Özel eğitim öğretmenlerinin okuldışı etkinlikleri yapmaları teşvik edilmeli ve bu bağlamda yasal izin prosedürleri özel eğitim öğretmenleri için kolaylaştırılmalıdır.
- Araştırmanın 3. alt problemine göre elde edilen veriler doğrultusunda özel eğitim öğretmenleri etkinliklerini sadece özeğitim programını dikkate alarak değil, aynı zamanda çevrenin ihtiyaçlarına göre, öğrencilerin hazır bulunuşluklarına göre, güvenlik önlemlerine göre, milli ve manevi değerlere göre ve okulun istek ve imkanlarına göre de hazırlanmalıdır. Ayrıca Mili Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı Özel Eğitim Etkinlik Kitabı'nda sosyal bilgiler dersine ilişkin etkinlik örneklerine yer verilebilir.
- Araştırmanın 4. alt problemi olan özel eğitimde değer eğitimine ilişkin bulgular doğrultusunda özel eğitimde öğretmenlerin daha çok evrensel değerleri öğretme çabası içinde oldukları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenler milli ve manevi değerlere yönelik hikayeler, grup oyunları, drama çalışmaları, film ve animasyonlar yoluyla ek çalışmalar yapmalıdır.
- Araştırmanın 5. alt problemine göre elde edilen veriler doğrultusunda özel eğitim öğretmenlerinin etkili vatandaş kavramını yeterince bilmedikleri tespit edilmiştir. Bu doğrultuda öğretmenler hizmet içi eğitimlere katılabilir ve proje çalışmaları yapabilirler.
- Araştırmanın son alt problemi olan özel eğitim öğretmenlerinin öğrencilerin sosyalleşmesine yönelik yaptıkları uygulamalara ilişkin bulgular doğrultusunda akran iletişimi sağlama, serbest etkinliklere yer verme, drama çalışması yaptırma ve proje hazırlama/uygulama gibi yöntemlerinden yeterince yararlanmadıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin sosyalleşmelerine, iletişim ve işbirliği içinde öğrenmelerine, yurt içinde ve yurt dışında yeni arkadaşlar ve kültürlerle tanışmalarına imkan sağlayan eTwinning ve Erasmus+ projeleri hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
- Ayrıca bu araştırmaya benzer bir çalışma özel eğitim öğretmen adaylarıyla

dagerçekleştirilebilir. Özel eğitimde sosyal bilgiler dersine ilişkin özel eğitim alan uzmanlarıyla nitel bir çalışma gerçekleştirilerek kuramsal alana katkı sağlanabilir.

- Özel eğitimde sosyal bilgiler dersine ilişkin etkinlik planları hazırlanarak bu etkinliklerin bir eylem araştırması ile uygulanması alana katkı sağlayabilir.

### KAYNAKLAR

- Açıkalin, M. (2017). *Araştırmaya Dayalı Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: PegemAkademi.
- Akhan, N. E. ve Şimşek-Çetin, Ö. (2015). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Eğitimine Yönelik İlgilerinin ve Görüşlerinin Belirlenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(2),551-588.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler. D. Dilek (Ed.), *Sosyal Bilgiler Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Avrupa Konseyi (2010). *Avrupa Konseyi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitimi Şartı*.
- Barth, J. (1991). *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials*. USA: University Press of America.
- Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Kaynak Üniteler*. Ankara: YÖK Dünya Bankası Milli Eğitim Geliştirme Projesi
- Baykoç Dönmez, N. (Ed.). (2010). *Öğretmenlik Programları İçin Özel Eğitim*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Çatak, M. (2016). Sosyal Bilgiler Programlarının Tarihi Gelişimi. S. Şimşek (Ed.), *Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenleri İçin Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Denzin, N. K. and Lincoln, Y. S. (2005). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. California: Sage Publications.
- Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Güler, T. ve Tuğrul, B. (2007). Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Sosyal Çalışma Alanında Tarih ve Coğrafya Eğitimi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(33), 29-35.
- Kaya, E. ve Öner, G. (2017). 100. Yaşındaki Sosyal Bilgiler Dersini Sosyalleşme ve Toplu Öğretim Ekseninde Yeniden Düşünmek. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2),1-25.
- Lichtman, M. (2013). *Qualitative Research In Education: A User's Guide*. USA: Sage Publications.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. S. Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *An Expanded Sourcebook: Qualitative Data Analysis*, California: Sage Publications.
- Mindes, G. (2006). *Teaching Young Children Social Studies*. Westport: Praeger Publishers.
- Öztürk, C. (2007). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. (C. Öztürk Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Preston, R. C. and Herman, W. L. (1974). *Teaching Social Studies In The Elementary School*. USA: Holt, Rinehart and Winston Inc.
- Thornton, S. J. (2008). *Continuity and Change in Social Studies Curriculum*. L. S. Levstik ve C. A. Tyson (Ed.), *Handbook of Research in Social Studies Education*. New York: Routledge.
- Ünlü, M. (2001). Okul Öncesi Eğitim Programında Öğrencilere Kazandırılan Coğrafya Eğitimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 2(3),87-100.

- Ünlü, M. ve Alkış, S. (2006). Okul Öncesi Öğretmenliği Programlarında Coğrafya Derslerinin Gerekliğinin İrdelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 14, 17-28.
- Yaşar, Ş., Sözer, E., Deveci, H., Belet, Ş. D., Ersoy, A. F., Gültekin, M. ve Ersoy, A. (2008). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ş. Yaşar (Ed.). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Yıldırım, A. (1996). Disiplinlerarası Öğretim Kavramı ve Programlar Açısından Doğurduğu Sonuçlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 89-94.
- Zarrillo, J. J. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretimi: İlkeler ve Uygulamalar*, B. Tay ve S. B. Demir (Çev. Ed.), Ankara: Anı Yayıncılık.